

KUN SZABÓ ISTVÁN¹**A honvédelmi nevelés színterei napjainkban****Education Scenes of National Defence in Nowadays****Absztrakt**

A társadalom tagjainak, különösen a fiatal generációknak a honvédelem ügye iránti érzékenyítése hosszú idő óta kiemelt állami feladat. A tanulmány az önkéntes haderőre történő áttéréstől napjainkig tekinti át a honvédelmi nevelés legfontosabb színtereit.

Kulcsszavak: honvédelmi nevelés, KatonaSuli, Honvédelmi Sportszövetség

Abstract

To make the members of the society, especially the younger generations more affective towards national defence has been an important state activity for a long time. The study reviews on the most important areas of patriotic education from the transition to all-volunteer military till today.

Keywords: patriotic education, high school programme, Hungarian Defence Sports Association

ÖNKÉNTES HADERŐ ÉS HONVÉDELMI NEVELÉS

Az önkéntességen alapuló, professzionális haderő kialakításával megszűnt az a csatorna, amely által a fiatal férfiak szervezett formában részesültek a honvédelmi szempontból hasznosítható ismeretekben. A haderő átalakítás következtében számos katonai helyőrséget felszámoltak, így a Magyar Honvédség, mint munkáltató is háttérbe szorult.

Mindeközben természetesen nyíltak olyan lehetőségek, amelyek által az állampolgárok önkéntes vállalat alapján bekapcsolódhattak a honvédelembe. Megjelent az önkéntes tartalékos rendszer, elindultak az iskolai programok, a nyári táborok, ugyanakkor összegezve a tapasztalatokat nem túlzás kijelenteni, hogy a társadalom az ezredfordulón meglévő szinthez képest távolabb került a honvédelem ügyétől. Az elmúlt évtizedek viszonylagos

¹ Magyar Honvédség Egészségügyi Központ – Hungarian Defence Forces Medical Center, E-mail: kunszabo.istvan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3086-3184

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

békés állapota, a szövetségi tagság előnyeinek kidomborítása, a „majd a NATO megvéd minket”-tudat előtérbe helyezése hamis biztonságérzetet kelthet az állampolgároknál. Felnőtt egy olyan generáció, amely a mai szülői generációt jelenti, akiknek a jelentős többsége már semmilyen formában nem került kapcsolatba a honvédelemmel. Ez komoly kihívást jelent, mert a fiatalok elsődleges szocializációs bázisát továbbra is a család jelenti. A Magyar Honvédség viszont 2004 óta eltűnt a családokból.

*„A honvédelmi nevelést sohasem tekinthetjük késznek, lezártnak, befejezettnek. Ennek több oka van. Egyrészt állandóan mozgásban vannak, változnak azok a nemzetközi és nemzeti feltételek, körülmények, amelyek között a nevelés folyik. Másrészt az ember, az emberi viszonyok fejlődése is indokolja a honvédelmi nevelés napirenden tartását.”*² – írta Dr. Vasas Joachim egy 2009-ben megjelent tanulmányában. Az új honvédelmi kultúra szükségszerű kialakításában és művelésében meglátása szerint mind a honvédelemmel foglalkozó szervezeteknek, mind az iskoláknak és a pedagógusoknak kiemelt szerep jut.

HONVÉDELMI NEVELÉS A KÖZÉPISKOLÁKBAN

Az önkéntes haderőre való áttérést követően KatonaSuli néven honvédelmi nevelési program indult el a középiskolákban. A program középpontjában a Katonai alapismeretek tantárgy, mint választható közismereti vizsgatantárgy állt.³ Kezdetben középszinten, a 2012-2013-as tanév május-júniusi vizsgaidőszakától kezdődően már emelt szinten is lehetett érettségizni katonai alapismeretekből.⁴ A bevezetéstől kezdődő tíz tanév során 1 052 diák érettségizett a tantárgyból, az emelt szintű érettségit azonban a bevezetését követő négy év során mindössze 29-en választották.⁵ Ennek az alacsony számnak az okai között egyfelől a középfokú oktatásban, különösen a szakképző iskolákban bevezetett változtatások lehetnek (a szakiskolákban ugyanis kötelezővé tették a szakmai érettségi tárgyak választását, így a katonai alapismeretek érettségi tantárgyként már nem jöhetett szóba), másfelől az is, hogy az emelt szintű oktatást ebből a tantárgyból kevésbé preferálták a diákok.

A tantárgy keretében a diákok lehetőséget kaptak a honvédelem és a haderő, valamint a katonai élet jellemzőivel történő megismerkedésre. A tantárgy oktatásának sem a diákok katonai kiképzése, sem pedig a katonai szolgálatra történő toborzás nem volt célja, ugyanakkor a diákok megismerték hazánk NATO-ban és az Európai Unióban betöltött szerepét, a honvédelmi rendszer legfontosabb elemeit, annak működését. Képet kaptak a Magyar

² Dr. Vasas Joachim: A honvédelmi nevelés, a védelem és biztonságpolitika néhány kérdése napjainkban. In: Seregszemle. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság folyóirata. VII. évfolyam, 3. szám, 2009. július, 147.

³ A katonai alapismeretek tantárgyat a 2008-ban hatályon kívül helyezett 338/2004. (XII. 18.) Kormányrendelet illesztette be a középiskolák tananyagába választható közismereti érettségi tantárgyként.

⁴ 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról a 172/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelettel módosított tartalma alapján.

http://nit.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30517#foot_366_place Letöltés időpontja: 2017.02.10.

⁵ Stummer Judit: A Katonai alapismeretek tantárgy szerepe a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. In: Hadtudományi Szemle. 2017. X. évfolyam 1. szám 481.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

Honvédség szerepéről és feladatrendszeréről, az állampolgárok honvédelmi kötelezettségeiről. Első kézből szerezhettek tapasztalatokat a hivatásos, a szerződéses és az önkéntes tartalékos katonák tevékenységéről és mindennapi életéről azáltal, hogy a tanórák megtartásában aktív katonák is közreműködtek. A tantárgyhoz kapcsolódó gyakorlati ismeretek elsajátítása során olyan tudással és képességekkel gazdagodtak, amelyek fejlesztették a csapatmunkát, a fegyelmet, a kitartást, emellett jártasságot szereztek az elsősegélynyújtás területén, legyen szó akár természeti vagy ipari katasztrófa-helyzetek, akár balesetek nyomán kialakult segítségnyújtási helyzetekről.⁶

A programban részt vevő iskolák száma folyamatosan nőtt, 2012-ben már több mint negyven középiskolában oktatták a választható tantárgyat⁷, 2016-ban pedig 61 iskola több mint 3000 diákja csatlakozott a KatonaSuli programhoz.⁸

A négy tanévben összesen 208 órás katonai alapismeretek tantárgy 148 elméleti és 42 gyakorlati órából állt. A gyakorlati felkészítés során 14 óra állt rendelkezésre a térképismeret és a terepen történő tájékozódás elsajátítására, 14 óra alaki felkészítésre és 14 óra egészségügyi ismeretekre. Ezen felül a négy év alatt további három napon katonai alakulatoknál vehettek részt bemutató foglalkozásokon a diákok annak érdekében, hogy az elméleti tudásukat elmélyíthessék, és személyes tapasztalatokat is szerezhessenek a katonák mindennapi életéről és feladatairól.⁹

Egy 2015-2016-ban készült felmérés¹⁰ adatai alapján a hazafias és a honvédelmi neveléshez kapcsolódó ismeretek átadásával az iskolák jellemzően az osztályfőnöki órák, kisebb arányban a történelem és testnevelés órák keretében foglalkoztak, de sok helyen megjelentek a szakkörök, délutáni foglalkozások és táborok is, mint a honvédelmi ismeretek átadásának potenciális színterei. A felmérésből az is kiderült, hogy a KatonaSuli programban a válaszoló iskolák kevesebb, mint tíz százaléka vesz részt, amely az összes iskola viszonylatában nyilvánvalóan még kisebb arányt jelent. Arra a kérdésre, hogy milyen katonák által szervezett foglalkozásra lenne igény az iskolák részéről, a legtöbben a gyakorlati honvédelmi ismeretek oktatását (pl. elsősegély, tereptan, tájékozódás, katonai sportok), a délutáni sportfoglalkozásokat és a nyári táborokat jelölték meg. Ezek a visszajelzések nagyban elősegítik a hazafias és a honvédelmi neveléssel kapcsolatos fejlesztő munka lehetséges irányait.

⁶ Bővebben lásd: Hajdicsné Varga Katalin i.m.

⁷ H. Varga Katalin – Czank László: Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban. 2. rész. Pedagógusképzések, katonai szakközépiskolák a honvédelmi-katonai nevelés szolgálatában. In: Képzés és Gyakorlat X. évfolyam, 2012. 3-4. szám, 169.

⁸ katonasuli.hu: Katonasulik. www.katonasuli.hu/katonasuli/katonasulik Letöltés ideje: 2017.01.05. Ez az ország középiskoláinak kb. 4 százalékát jelenti.

⁹ Stummer Judit: Katonai alapismeretek a polgári középfokú oktatásban. Új Pedagógiai Szemle. 2012/4-6. 238.

¹⁰ A felmérésben szereplő kérdésekre az országban akkor működő 1443 középiskola közül 842 adott választ. Bővebben lásd: Lacsný Márton i.m.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

HONVÉDELMI NEVELÉS A FELSŐOKTATÁSBAN

2007-től a felsőoktatásban elindult a Honvédelmi alapismeretek féléves, választható tantárgy oktatása. Elsőként a Pannon Egyetem hallgatói számára vált elérhetővé a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem szakmai támogatásával működő három kreditese tantárgy, amelyet később az ország több egyetemén is sikerrel vezettek be. A Nemzeti Közszerológati Egyetem adatai¹¹ alapján 2007 és 2017 között 12 444 hallgató választotta a tantárgyat. Ennek a magas számnak az elérésében bizonyára az oktatás módszere, az e-learning kedveltsége és egyszerű hozzáférhetősége is szerepet játszik. A résztvevő hallgatók átfogó elméleti ismereteket kapnak a hazánk biztonságát és honvédelmét érintő legfontosabb kérdésekről, beleértve egyebek mellett a haditechnikai, haderő szervezeti, honvédelmi és rendvédelmi igazgatási alapismereteket is. A program előnye a könnyű elérhetőség és az on-line tér nyújtotta kommunikációs és információs hálózat széleskörű használata, hátránya viszont, hogy nem tartalmaz gyakorlati elemeket és fizikai kapcsolódási pontokat, amelyek még közelebb hozhatnák a hallgatókat a honvédelem ügyéhez.

A KatonaSuli programban résztvevő pedagógus továbbképzések keretében sajátították el az oktatáshoz szükséges elméleti, gyakorlati és módszertani ismereteket. A képzést a Honvédelmi Minisztérium indította el a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karával együttműködésben. A hatvan órás továbbképzést harminc óra önálló elméleti felkészülést és harminc óra gyakorlati ismeretszerzést biztosít. Az önálló elméleti felkészülés digitális tananyag feldolgozással, távoktatási rendszerben működik, és írásbeli vizsgával zárul. A gyakorlati felkészítés végén az elméleti tananyaghoz kapcsolódó gyakorlati ismeretek elsajátításáról, valamint az érettségi vizsga levezetésére és a diákok értékelésére vonatkozó tudásanyagról adnak számot a képzésben részt vevő pedagógusok.¹²

HONVÉD KÖZÉPISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

Bár a rendszerváltozást követően a honvédtiszti és altiszti utánpótlást biztosítani hivatott katonai középiskolák és kollégiumok hálózata is megszűnt, 2013 augusztusában létrejött a Kratochvíl Károly Honvéd Középiskola és Kollégium, amely a honvédelmi nevelés programját zárt pedagógiai környezetben valósítja meg. Az intézmény bentlakásos iskolaként működik, ahol a növendékek formaruhát viselnek, és katonás napirend mellett folytatják a tanulmányaikat. Az alapvető középiskolai tantárgyak oktatása a kifejezetten a katonai élethez köthető elemekkel is kiegészül: a sorakozó, a reggeli torna és a körletsszemlék a mindennapi élet részét képezik az ott tanuló diákok számára, emellett a tanév folyamán a honvédelemhez kötődő programok széles skáláját kínálja számukra az iskola. „A katonai fog-

¹¹ Honvédelmi alapismeretek. <https://hvk.uni-nke.hu/oktatasi-egyseggek/katonai-tanfolyamszervezo-hivatal/hazafias-es-honvedelmi-nevelés-csoport/honvedelmi-alapismeretek> Letöltés időpontja: 2017.06.10.

¹² Hajdicsné Varga Katalin i.m. 74.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

*lalkozások között hadisír gondozás, a katonai hagyományörzés, katonai közelharc, közelharc bemutatók, menetgyakorlat, fegyverzettechnikai foglalkozás, alaki foglalkozás, sport, Bocskai portya, Doni emléktúra, honvédelmi kötelékverseny és járőrversenyek jelennek meg a tanév során.*¹³ A debreceni MH 5. Bocskai István Lövészdandár közelsége folyamatosan biztosítja a katona állományú oktatók és mentorok jelenlétét. Az iskola az országban egyedülálló képzési környezetet biztosít a katonai élet iránt érdeklődő fiatalok számára. Az ott alkalmazott módszerek eredményességét pedig az is mutatja, hogy a növendékek évről évre kimagasló sikereket érnek el a tanulmányi és sportversenyeken, emellett mind a tanulmányi átlag, mind a kompetenciamérések eredményei tekintetében az átlag felett teljesítenek.¹⁴

A HONVÉDELMI NEVELÉS EGYÉB SZÍNTEREI

Az iskolarendszeren kívül a Magyar Honvédség folyamatosan szervez programokat az érdeklődő fiatalok számára, ezen felül a honvédelem ügyéért tevékenykedő társadalmi szervezetek és hagyományörző egyesületek is aktívan részt vesznek az ifjúság honvédelmi nevelésében.

Kiemelkedő jelentőségű a Pákozdi Katonai Emlékpark működtetése, amely a pákozdi nemzeti emlékhelyen azzal a céllal jött létre, hogy bemutassa hazánk hadtörténelmének kiemelkedő állomásait az 1848-tól napjainkig terjedő időszakban. Emellett 2011 óta ott működik a Hazafiság Iskolája program, amelyben 2017-ig közel húszezer diák és 1800 pedagógus vett részt.¹⁵

A Honvédelmi Minisztérium támogatásával több társadalmi szervezet is rendez a honvédelmi neveléshez kapcsolódó programokat, így egyebek mellett például a Magyar Tartalékosok Szövetségének egyes tagszervezetei, valamint a Honvéd Sportegyesületek Országos Szövetsége rendezésében évek óta megvalósult az „Egy nap a honvédelemért” elnevezésű program az ország több pontján, melynek során a fegyveres testületek bemutatón és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységek kipróbálásával a résztvevők közelebbről is megismerhetik a honvédelem rendszerében tevékenykedő szervezeteket és a kapcsolódó feladatokat.

A HONVÉDELMI NEVELÉS ÚJ SZEREPLŐJE: A HONVÉDELMI SPORTSZÖVETSÉG

A Honvédelmi Sportszövetség létrehozásával kapcsolatos munka az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztéséhez kapcsolódóan kezdődött 2016 tavaszán. Az új szervezet egy olyan ernyőszervezetként jött létre, amely által megteremthetővé válhat a honvédelem és a tár-

¹³ Madarász Tibor: A honvédelmi nevelés pedagógiai oldala. In: *Educatio* 2015/2. <http://folyoiratok.ofi.hu/educatio/a-honvedelmi-nevelés-pedagogiai-oldala> Letöltés időpontja: 2017.01.12.

¹⁴ Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium: Iskolánk története. <http://www.kratochvil.hu/index.php/iskolankrol> Letöltés időpontja: 2017.03.20.

¹⁵ KEMPP: Hazafiság iskolája. <http://kempp.hu/index.php?id=468> Letöltés időpontja: 2017.06.25.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

sadalom kapcsolatrendszerének bázisa oly módon, hogy a társadalom tagjait, különösen a fiatal generációkat a sporton és egyéb, honvédelmi szempontból is hasznosítható tudást és ismereteket átadó tevékenységeken keresztül szólítják meg.

A Honvédelmi Sportszövetséggel kapcsolatos kidolgozó munkát Magyarország honvédelmi minisztere miniszteri biztosra bízta. A miniszteri biztos feladatát a miniszteri biztos kinevezéséről szóló 41/2016. (VIII.4.) HM utasítás 2. §-a határozta meg, ennek értelmében a miniszteri biztos feladatkörében:

- előkészítette és kidolgozta a kormány részére benyújtandó előterjesztést a köztestületként megalakítandó Honvédelmi Sportszövetségről,
- kidolgozta és javaslatot tett a Honvédelmi Minisztérium honvédelmi nevelési és felkészítési szakpolitikájának, mint kiemelt kormányzati közfeladatnak a stratégiai szintű szervezeti irányítására és felügyeletére,
- az érintett minisztériumokkal együttműködve képviselte a honvédelmi tárca és a Honvédelmi Sportszövetség céljait, kiemelten a honvédelmi nevelésnek a köznevelésben és a felsőoktatásban történő hatékony megvalósulásához szükséges kormányzati döntések előkészítésében,
- előkészítette és koordinálta a tárcák közötti és a honvédelmi tárcán belüli stratégiai szintű együttműködési megállapodások kidolgozását, valamint a honvédelmi nevelést, felkészítést és a katonai előképzést elősegítő kiemelt sportágak országos sportági szakszövetségeivel való együttműködést,
- felügyelte a miniszter által jóváhagyott honvédelmi ágazati szakképzés bevezetésének eljárását, ennek érdekében a Honvéd Vezérkarral együttműködve kezdeményezte az érintett minisztériumokkal a szükséges tárcaközi egyeztetéseket,
- előkészítette a szükséges kormányzati, közigazgatási döntéseket, intézkedéseket, valamint a kapcsolódó lakossági konzultációkat.

2016 szeptemberében megkezdődött a Honvédelmi Sportszövetségről szóló törvény kidolgozása. A törvényjavaslatot a Stratégiai Kabinet a 2016. október 25-i ülésén elfogadta, és az Országgyűlés elé történő betérjesztéséről döntött.

A T/12696. számú törvényjavaslat általános indokolása szerint *„a nemzeti önvédelmi képességünk szempontjából fontos az állampolgárok aktivitása, az állampolgárok hazafias érzületének és honvédelmi felkészültségének erősítése, és azon feltételek rendelkezésre állása, amelyek biztosítják számukra szükség esetén a honvédelem ügyében történő egyéni vagy szervezett közreműködést. Meg kell teremteni annak a szervezeti formáját, hogy a honvédelem ügye iránt elkötelezett állampolgárok önkéntes alapon, a rendszeres testmozgásra épített honvédelmi nevelési programon keresztül, a honvédelmi szempontból hasznosítható tudást, előképzést megszerezhessék, az esetleges katonai szolgálatot és alap kiképzést megalapozó ismereteket elsajátíthassák. Ezért javasoljuk Honvédelmi Sport-*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

szövetség (a továbbiakban: HS) néven köztestület létrehozását, amely elősegítené e célok megvalósulását.”¹⁶

Az Országgyűlés a 2016. november 22-i ülésnapján fogadta el a törvényt 154 igen, 35 nem és 3 tartózkodó szavazattal, amely 2016. évi CXXXII. törvény a Honvédelmi Sportszövetségről címen 2016. december 5-én került kihirdetésre, és 2017. január 1-jén lépett hatályba.

A Honvédelmi Sportszövetség (HS) köztestület, amelyet a Magyar Sportlövő Szövetség, a Magyar Judo Szövetség, a Magyar Technikai és Tömegsportklubok Országos Szabadidősport Szövetsége, a Magyar Vívó Szövetség, a Honvédségi Sportegyesületek Országos Szövetsége, a Budapesti Honvéd Sportegyesület és a Magyar Tartalékosok Országos Szövetsége 2017. január 11-én alapított meg. A szervezet tevékenységének célja, hogy „Magyarország állampolgárainak a haza védelme iránti hazafias elkötelezettségét és áldozatkészségét az önkéntesség figyelembevételével Magyarország nemzeti védelmi képességének fenntartásába és fejlesztésébe minél szélesebb körben bevonja, valamint a társadalom és a honvédelem kapcsolatát erősítse”.¹⁷ A Honvédelmi Sportszövetség a szabadidőben történő honvédelmi nevelésben vállal szerepet, amelyet a sportokon keresztül valósít meg elméleti és gyakorlati honvédelmi ismeretek átadásával.¹⁸

A törvény meghatározza a honvédelmi sportok körét. Ez alapján a honvédelmi sportok „azok a honvédelmi ismereteket, különösen a lökészséget, a tájékozódási képességet, a fegyveres és fegyvertelen önvédelmet fejlesztő, továbbá speciális technikai tudást megalapozó mozgásformák és más tevékenységek, amelyeknek a rendszeres gyakorlása alkalmas a honvédelmi nevelés keretén belül olyan hasznosítható elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzésére, amelyek az állampolgárokon keresztül elősegítik hazánk általános védelmi képességének fejlesztését.”¹⁹ Ebbe a körbe számos sportág tartozik tehát a lövésztől a küzdősportokon keresztül a technikai sportokig bezáróan.

A Honvédelmi Sportszövetség feladatrendszere jól körülhatárolt. Mindenekelőtt országos, területi és helyi hálózatot alakít ki a tagszervezetein keresztül, amelyek a sportági szakszövetségek és egyéb sportszövetségek, egyesületek, klubok önkéntes részvételével valósul meg. Koordinálja és megvalósítja a honvédelmi neveléshez kapcsolódó szabadidős programokat, a hasonló tevékenységeket végző szervezetekkel együttműködve összehangoltan valósítja meg a rendelkezésre álló források optimális felhasználását. Támogatja az alap-, közép- és felsőoktatásban megvalósuló honvédelmi nevelési tevékenységet, és részt vesz a lökészséget is fejlesztő infrastrukturális fejlesztések megvalósításában.

Ez utóbbi feladathoz tényleges infrastruktúra fejlesztés is kapcsolódik. A kormányzat szándéka szerint a megyei jogú városokban és a járási székhelyeken honvédelmi sport-

¹⁶ Magyarország Kormánya: T/12696. számú törvényjavaslat a Honvédelmi Sportszövetségről. <http://www.parlament.hu/irom40/12696/12696.pdf> Letöltés időpontja: 2017.01.20.

¹⁷ 2016. évi CXXXII. törvény a Honvédelmi Sportszövetségről.

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1600132.tv Letöltés időpontja: 2017.02.15.

¹⁸ Bővebben lásd honvedelmisport.hu Letöltés időpontja: 2017.01.10.

¹⁹ Uo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

központok jönnek majd létre, amelyek lehetőséget adnak a Honvédelmi Sportszövetség tagszervezeteiben tagsággal rendelkezők és a helyi lakosság számára a honvédelmi sportok gyakorlására. A kialakítandó létesítményekben sportlőtér, sportfoglalkozások megtartására is alkalmas oktatókabinetek és közösségi terek kapnak majd helyet. A kidolgozott munka folyamatos, a szükséges források feltérképezése és biztosítása után kezdődik majd meg a megvalósítás fázisa.

A HONVÉDELMI NEVELÉS SZÍNTEREINEK ÖSSZEHANGOLÁSA

A társadalom és a honvédelem kapcsolatrendszerének meghatározó eleme a hazafias és a honvédelmi nevelés, amelynek megvalósításáért a mindenkori Kormány, azon belül pedig különösen a honvédelmi tárca és az Emberi Erőforrások Minisztériuma felel.

Tekintettel arra, hogy a hazafias és honvédelmi neveléshez kötődően mindkét tárca működtet programokat, továbbá a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség is több platformon érdekelt a szakterületen belül, a hatékonyság növelése érdekében szükségyszerűnek mutatkozott egy tárcaközi munkacsoport kialakítása, amely célul tűzte ki a honvédelmi nevelés stratégiájának a kialakítását.

A feladatok tisztázása és elosztása érdekében 2017. március 28-án tárcaközi munkacsoport ülésre²⁰ került sor, amelyen az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzetgazdasági Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség képviselői vettek részt. A megbeszélésen elhangzott, hogy az új Nemzeti Alaptanterv kidolgozására miniszteri biztos került kijelölésre az oktatási tárca részéről, és tekintettel arra, hogy a honvédelmi nevelés elsődleges célcsoportját a köznevelésben tanulók adják, az új NAT kialakítása markánsan befolyásolja majd a honvédelmi nevelési stratégia célkitűzéseinek és az ahhoz kapcsolódó programok meghatározását is.

A tárcaközi munkacsoport értekezletét követően a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség honvédelmi nevelésben érintett szervezeti egységei között is egyeztetésre került sor. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy az elmúlt évek folyamán számos honvédelmi nevelést célzó program és kezdeményezés indult el a tárcán belül is, ugyanakkor – egységes stratégiai elgondolás hiányában – ezek a tevékenységek rendszerszintű megközelítést igényelnek.

A tárcán belüli feladatok, jog- és hatáskörök tekintetében a Honvédelmi Minisztérium parlamenti államtitkára jóváhagyta az tárca által megvalósított honvédelmi nevelésre vonatkozó irányelveket, amely alapján:

- a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium működési tapasztalatainak felhasználásával javasolt további katonai középiskola elindítása;

²⁰ A munkacsoport tevékenységét az értekezés szerzője személyesen vezette. Az értekezletekről készült feljegyzések és emlékeztetők a Honvédelmi Minisztérium irattárában találhatóak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

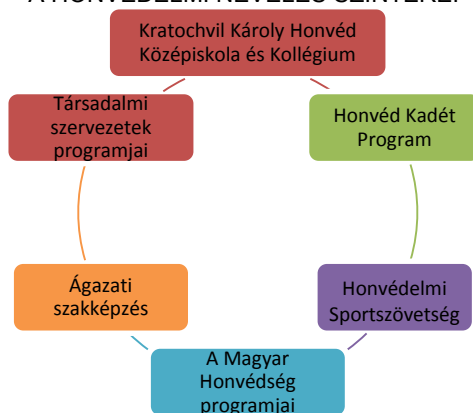
2018. XI. évfolyam 4. szám

- a korábban KatonaSuli néven működtetett középiskolai honvédelmi nevelési program a 2017/2018-as tanévtől kezdődően a Honvéd Kadét Program elnevezést viseli;
- a köznevelésben a Katonai alapismeretek választható közismereti tantárgy megnevezése Honvédelmi alapismeretekre változik, amely így jobban kifejezi annak megújított tartalmát,
- a Honvéd Vezérkar által a pályára irányítást célzó honvédelmi ügykezelő ágazati szakképzést a tárca honvédelmi nevelési programjával összhangba szükséges hozni;
- a Honvédelmi Sportszövetség megalakulásával a szabadidőben megvalósuló honvédelmi nevelési programokat is integrálni szükséges.

A középiskolás kadét korosztályt célzó iskolai programok keretében az ágazati szakképzés új elemként jelent meg. Az elgondolások alapján a kifejezetten a szakképző iskolákban bevezetésre kerülő program a KatonaSulit felváltó Honvéd Kadét Program és a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium honvédelmi nevelési programja között helyezkedik majd el a nevelés katonás jellege tekintetében. Így mivel az a polgári iskolákban egy-egy osztály elindításával valósul meg, értelemszerűen a bentlakásos, zárt pedagógiai környezethez képest kevésbé kötötnen tud majd működni. Ugyanakkor tekintettel arra, hogy a képzés végén a diákok OKJ-s végzettséget is szereznek, a szaktantárgyakat a Honvéd Kadét Programban katonai alapismereteket tanuló diákokhoz képest lényegesen nagyobb óraszámban tanulhatják. Természetesen a képzés eredményeiről majd csak annak bevezetése és működtetése után lehet beszámolni. Az első osztályok 2017 őszén kezdték meg a tanulmányaikat.

A fentiek alapján a Honvédelmi Minisztérium részéről az alábbi honvédelmi nevelési rendszerelemek összehangolása kezdődött el 2017 nyarán:

A HONVÉDELMI NEVELÉS SZÍNTEREI

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

Annak érdekében, hogy a honvédelmi nevelésbe fektetett erőforrások a lehető legideálisabban kihasználhatók legyenek, fontosnak tartom a honvédelmi tárca részéről egy, a programok felügyeletével, koordinálásával és minőségbiztosításával megbízott szervezeti egység kialakítását. Ezen túlmenően – tekintettel arra, hogy a programok legnagyobb célcsoportját a köznevelésben tanuló diákok jelentik – praktikusnak mutatkozik egy olyan tárcaközi fórum kialakítása is, ahol rendszeres időközönként érdemi konzultációs lehetőség nyílik a hazafias és a honvédelmi nevelés irányainak, fókuszpontjainak tisztázására, továbbfejlesztésére.

ÖSSZEFOGLALÁS

A hazafias és a honvédelmi nevelés szakterülete a rendszerváltozást követő időszakban háttérbe szorult. Az önkéntes haderőre történő áttérés után a honvédelmi tárca kialakította és elindította a köznevelésben és a felsőoktatásban tanulók számára elérhető honvédelmi nevelési programokat, és emellett a honvédelem ügyét fontosnak tartó társadalmi szervezetek is tevékenyen részt vállaltak az állampolgárok hazafias érzéseinek és a honvédelem ügye iránti érzékenyítésének feladataiból.

A hazafias nevelés elsősorban a köznevelésben alapozza meg a hazaszeretetet és a szülőföld értékeivel kapcsolatos pozitív attitűdök kialakulását és elmélyítését, míg a honvédelmi nevelés ezeknek az értékeknek a gyakorlati felszínre hozásához nyújt praktikus ismeretanyagot. Végző soron a két nevelési tevékenység rendkívül szorosan összekapcsolódik, és alapvetően egy rendszert alkotva kiegészíti egymást.

A Honvédelmi Minisztérium által elindított honvédelmi nevelési célú programok felfutása jól megfigyelhető. Az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztéséhez kapcsolódó kormányzati munka részeként 2010-től további szándék mutatkozott a honvédelmi nevelés kiszélesítésére az alap-, közép- és felsőfokú oktatásban, valamint a közszolgálati alapvizsga honvédelmi tárgyú kiegészítésére. Ennek eredményeképpen a Nemzeti Alaptantervben hangsúlyosabban jelent meg a honvédelmi nevelés, és a közszolgálati vizsgarendszerbe a honvédelemre vonatkozó kiterjesztett ismereteket is beemelték. A társadalmi kapcsolatok erősítése érdekében megkezdődött az „Egy nap a honvédelemért” program kidolgozása, amely azt célozta meg, hogy az oktatási intézményekben évente egy alkalommal célzottan honvédelmi oktatásra kerüljön sor.

Ugyancsak az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztéséhez kapcsolódóan született meg a Honvédelmi Sportszövetség, mint a társadalom széles rétegeit megszólítani képes civil szervezet gondolata. Bár egyes tevékenységei vonatkozásában hasonlóságok fedezhetők fel az egykori Magyar Honvédelmi Szövetséggel, a HS alapvetően és kizárólag a sportokon keresztül kívánja erősíteni a hazafiasság és a honvédelmi szempontból szükséges ismeretek elsajátítását, semmiféle politikai töltettel nem rendelkezik.

A kadét korosztályban jelenik meg a honvédelmi neveléshez kapcsolódó tevékenységek legszélesebb spektruma:

- a honvéd középiskola és kollégium keretei között folyó honvédelmi nevelés;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

- az ágazati szakképzésben résztvevők honvédelmi ismeretekkel történő ellátása;
- a középiskolákban megvalósuló Honvéd Kadét Program, amely a korábbi KatonaSuli program újragondolása, kibővítése;
- a Honvédelmi Sportszövetség keretében megvalósuló szabadidős honvédelmi nevelési programban, táborokban, sportversenyeken történő részvétel;
- a társadalmi szervezetek és a Magyar Honvédség által szervezett programokban, táborokban és versenyeken történő részvétel.

Fontos kérdés a honvédelmi nevelés érdemi céljának a pontos meghatározása is. Több nemzetközi példa is azt támasztja alá, hogy a honvédelmi nevelésnek nem lehet deklarált célja a haderő utánpótlásának biztosítása. Az abban résztvevők nem a toborzó tevékenység alanyai függetlenül attól, hogy számos ponton találkoznak és kapcsolódnak a haderő szervezeti elemeivel és magukkal a katonákkal is. A honvédelmi nevelés a honvédelem ügye iránti érzékenyítést, annak jobb megértésének elősegítését, valamint a tudatos és életképes állampolgárrá nevelést részesíti előnyben. Ez nyilvánvalóan nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a kadét-rendszerben vagy a honvédelmi nevelési programokban résztvevők közül lesznek majd, akik valamilyen formában vállalják a katonai szolgálatot. A programok társadalmi hasznossága alapvetően azonban abban áll, hogy az azokban résztvevő felnövekvő állampolgár egy adott életszakaszában minőségileg biztosított formában hozzájut a honvédelem ügyét megérteni elősegítő és azt támogatni képes tudásanyaghoz és képességekhez

Tapasztalataim szerint a honvédelmi nevelési tevékenység célját hazánkban gyakran az abban közreműködő szakemberek is eltérően értelmezik. Erre enged következtetni több, a téma kutatása során fellelt publikáció²¹, amely a honvédelmi nevelés sikerességét a katonai személyi állomány utánpótlásának eredményeivel vagy kudarcaival hozza összefüggésbe. Természetesen jogosan merül fel annak a vizsgálatnak az igénye, hogy vajon számszerűsíthetően kimutatható-e a Magyar Honvédség személyi utánpótlásában növekedés a honvédelmi nevelés hatására, azonban éppen azért, mert a honvédelmi nevelés nem azonosítható semmilyen formában a toborzással, az így kapott eredményeket ennek figyelembevételével érdemes kezelni. Mindemellett nagyon értékesnek tartom ezeket a kutatásokat abból a szempontból, hogy a honvédelmi nevelés tartalommal való megtöltésében, az arányok helyes megválasztásában nyújthatnak segítséget a döntéshozóknak, valamint a program irányítóinak és vezetőinek. A legfőbb célcsoport ugyanis abban a kifejezetten szenzitív életszakaszban van, ahol az egyensúly megtalálása meghatározó szerepű. Egy túlságosan katonás program tehát nem biztos, hogy felkelti, sokkal inkább elriaszthatja a fiatalokat. Szerencsére jelenleg az a tendencia rajzolódik ki, hogy a honvéd középiskola, a honvédelmi ágazati szakképzés, a Honvéd Kadét Program és a Honvédelmi Sportszövet-

²¹ Lásd pl. Jobbágy Zoltán - Stummer Judit: Kihívások a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. A katonai hivatás megítélése a fiatalgeneráció körében. In: Hadtudomány, 2016/különszám, 157-167. vagy Stummer Judit: A Katonai alapismeretek tantárgy szerepe a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. In: Hadtudományi Szemle, 2017. X. évfolyam 1. szám, 479-490.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

ség sokszínű és egymást erősítő tevékenységeket tud folytatni, amelyek közül minden érdeklődő kiválaszthatja a számára megfelelő platformot a honvédelmi nevelésben történő részvételhez.

Nagyon fontos azt is látni, hogy ezek a programok alapvetően hosszú távon járulnak majd hozzá ahhoz a társadalmi szemléletformáláshoz, amelynek végső célja a valós nemzeti önvédelmi képesség kialakítása, azaz a magukat és a környezetüket megvédeni akaró és tudó, hasznosítható honvédelmi ismeretekkel rendelkező állampolgári bázis kialakítása.

Ez az oka annak, hogy a hazafias és a honvédelmi neveléshez kapcsolódó programokat rendkívül körültekintően szükséges kialakítani és működtetni. Ebben nem csak a honvédelmi tárca, de a tárminisztériumoknak és egyéb, a honvédelem ügyében érintett szakmai és társadalmi szervezeteknek is feladata és felelőssége van.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról a 172/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelettel módosított tartalma alapján.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30517#foot_366_place Letöltés időpontja: 2017.02.10.
2016. évi CXXXII. törvény a Honvédelmi Sportszövetségről.
https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1600132.tv Letöltés időpontja: 2017.02.15.
- H. Varga Katalin – Czank László: Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban. 2. rész. Pedagógusképzések, katonai szakközépiskolák a honvédelmi-katonai nevelés szolgálatában. In: Képzés és Gyakorlat X. évfolyam, 2012. 3-4. szám, 169.
- Hajdicsné Varga Katalin: A honvédelmi nevelés a magyar oktatási rendszerben – a nevelési terület céljai, módszerei a kezdetektől napjainkig – In: Képzés és gyakorlat. 2015. 13. évfolyam 1-2. szám, 69-84. p.
- Honvédelmi alapismeretek. <https://hkh.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/katonai-tanfolyamszervezo-hivatal/hazafias-es-honvedelmi-neveles-csoport/honvedelmi-alapismeretek> Letöltés időpontja: 2017.06.10.
- Jobbágy Zoltán - Stummer Judit: Kihívások a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. A katonai hivatás megítélése a fiatalgeneráció körében. In: Hadtudomány, 2016/különszám, 157-167.
- katonasuli.hu: Katonasulik. www.katonasuli.hu/katonasuli/katonasulik Letöltés ideje: 2017.01.05. Ez az ország középiskoláinak kb. 4 százalékát jelenti.
- KEMPP: Hazafiság iskolája. <http://kempp.hu/index.php?id=468> Letöltés időpontja: 2017.06.25.
- Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium: Iskolánk története. <http://www.kratochvil.hu/index.php/iskolankrol> Letöltés időpontja: 2017.03.20.
- Lacsny Márton: A hazafias és a honvédelmi nevelés, ahogy a középiskolások látják (1.) In: Honvédségi Szemle 2017/2., 134-144. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

11. Lacsny Márton: A hazafias és a honvédelmi nevelés, ahogy a középiskolások látják (2.) In: Honvédségi Szemle 2017/3., 146-153. p.
12. Madarász Tibor: A honvédelmi nevelés pedagógiai oldala. In: Educatio 2015/2. <http://folyoiratok.ofi.hu/educatio/a-honvedelmi-neveles-pedagogiai-oldala> Letöltés időpontja: 2017.01.12.
13. Magyarország Kormánya: T/12696. számú törvényjavaslat a Honvédelmi Sportszövetségről. <http://www.parlament.hu/irom40/12696/12696.pdf> Letöltés időpontja: 2017.01.20.
14. Stummer Judit: A Katonai alapismeretek tantárgy szerepe a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. In: Hadtudományi Szemle, 2017. X. évfolyam 1. szám, 479-490. p.
15. Stummer Judit: Katonai alapismeretek a polgári középfokú oktatásban. Új Pedagógiai Szemle. 2012/4-6., 236-249. p.
16. Dr. Vasas Joachim: A honvédelmi nevelés, a védelem és biztonságpolitika néhány kérdése napjainkban. In: Seregszemle. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság folyóirata. VII. évfolyam, 3. szám, 2009. július, 147-150. p.